

Associatievelden

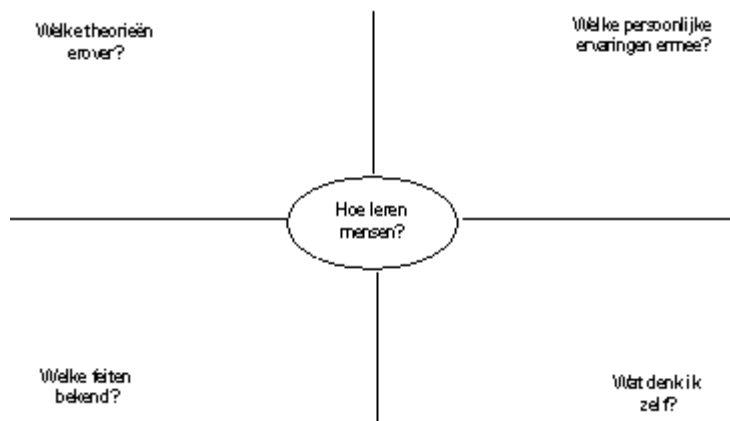
Werken met associatievelden is een techniek waarmee men langduriger, gericht en systematischer kan brainstormen. Langduriger, omdat de ideeënstroom tussentijds geactiveerd wordt en dus minder snel opdroogt. Gericht en systematischer, omdat informatie wordt verzameld in voorgestructureerde categorieën. Het ontwerpen van relevante categorieën (velden) vergt vooral analytische en structurerende vaardigheden, terwijl het verzamelen van de informatie met name een beroep doet op de voorkennis en creativiteit van de gebruiker. Oorspronkelijk zijn associatievelden ontwikkeld om voorkennis over een onderwerp te mobiliseren en in kaart te brengen. Maar de techniek leent zich ook voor het expliciteren en ordenen van reeds verzamelde kennis.

Werkwijze

1. De docent stelt het doel van de oefening vast. Dat kan van alles zijn, zolang het maar past bij een systematische brainstorm: op een rijtje zetten van ideeën voor een onderzoek, inzicht verwerven in de rijkdom van een probleem, inventariseren van hiaten of accenten in de kennis over een thema, ordenen van onderzoeksmateriaal, versmallen of verbreden van een probleem. Enzovoort.
2. De docent introduceert de techniek (doel, functies en procedure) en legt de studenten een voorbeeld voor van een thema, onderwerp of probleem dat is opgesplitst in associatievelden. Het gekozen voorbeeld wordt met de studenten besproken. Vinden we dit een goed voorbeeld? Waarom wel of niet? Wat zijn sterke en wat zijn zwakke punten? Welke informatie wordt op deze manier verzameld en welke blijft buiten beschouwing? Welke eisen moeten we (derhalve) stellen aan de associatievelden die we straks zelf gaan gebruiken?
3. Vervolgens bedenken de studenten zelf associatievelden (i.c. vragen, thema's, onderwerpen) die nuttig of noodzakelijk zijn voor de uitvoering van de opdracht. De keuze voor een veld moet (mondeling of schriftelijk) kunnen worden verantwoord. De verschillende mogelijkheden worden daarop met elkaar vergeleken en besproken.
4. Naar aanleiding van de plenaire bespreking ontwerpt de student een eigen associatieschema (met een overzichtelijk, dus beperkt, aantal essentiële velden). Teken de velden op een vel papier (A3-formaat) op de manier zoals dat in het onderstaande voorbeeld is weergegeven. Afhankelijk van de hoeveelheid materiaal kan men ook voor elk veld een apart vel papier (A4-formaat) reserveren – in dat geval legt men alle velden naast of boven elkaar. Schrijf boven elk veld de vraag of titel van het betreffende associatieveld. Kies een startveld en noteer, daarin in steekwoorden, alle ideeën, gedachten en gegevens die in dat veld thuishoren. Zodra de informatiestroom stopt, stapt men over op een ander veld. De ervaring leert dat men, werkend in het ene veld, associaties krijgt die thuishoren in een ander veld. Noteer die invallen en de bijbehorende associaties in het betreffende veld en keer vervolgens weer terug naar waar men vandaan kwam. Zo cirkelt de student van veld naar veld, totdat hij of zij niets relevants meer kan bedenken.
5. Tot slot worden de resultaten van de oefening geëvalueerd in het licht van het doel van de opdracht. Dat kan bijvoorbeeld tot de conclusie leiden, dat:

- het onderwerp (on)geschikt is om mee verder te gaan,
- men (on)voldoende weet over het onderwerp,
- het onderwerp te breed/smalle is,
- dat (niet) alle relevante informatie kon worden ondergebracht
-

Voorbeeld

Figuur: Vier associatievelden gerangschikt rond de vraag 'Hoe leren mensen?'

Opmerking

- De eerste twee stappen uit de boven beschreven werkwijze zijn cruciaal voor het werken met associatievelden. De kwaliteit van de oefening hangt in belangrijke mate samen met de kwaliteit van de veldkeuze. Deze keuze is op haar beurt weer afhankelijk van het doel van de oefening (stap 1). Daarom is het van belang voldoende aandacht te besteden aan de eisen die, gelet op dit doel, gesteld moeten worden aan de keuzevelden (stap 2).
- Zoals in de inleiding al is opgemerkt, zijn associatievelden ook geschikt om verzamelde kennis te ordenen. Er zijn goede ervaringen opgedaan met studenten die na afloop van een onderzoek, uit het blote hoofd, het onderzoeksmateriaal eerst met behulp van associatievelden ordenden. De associatievelden volgen daarbij de hoofdstructuur van de onderzoeksrapportage. Dat kan in eerste instantie de klassieke onderzoeksstructuur zijn (Probleemstelling – Methode – Resultaten – Conclusie), maar het verdient aanbeveling om, bijvoorbeeld in latere rondes, ook meer inhoudelijk tekstschemata's te gebruiken om het materiaal te ordenen (bij een evaluatie-onderzoek bijvoorbeeld: Kenmerken van x – Criteria voor de beoordeling van x – Positieve aspecten van x – Negatieve aspecten van x).
- Een andere variant is de methode van 'Mitsen en Maren'. De werkwijze is er dan op gericht om in een meningsvormende discussie compromissen te sluiten en tot consensus te komen. Dit kan gaan over het innemen van een stelling rond de oplossing van een probleem of te treffen maatregelen. Essentie van deze methode is dat niet het verschil in mening wordt benadrukt, maar de overeenkomsten. Op flap

(als figuur bij associatievelden) worden de meningen over een bepaald voorstel geïnventariseerd in de volgende categorieën:

1. Ik ben het eens met het voorstel;
2. Ik ben het eens met het voorstel, tenzij ...
3. Ik ben het oneens met het voorstel, mits ...
4. Ik ben het oneens met het voorstel, tenzij ...